

**HYVINVOINNIN
VÄLITYSTOIMISTO**

TAIDE PÄIHDETYÖSSÄ

TYÖKIRJA TOIMINNAN SUUNNITTELUUN

SISÄLLYS

PÄIHTEET JA PÄIHDETYÖ	4
TAIDETOIMINTA PÄIHDETYÖSSÄ.....	14
VINKKEJÄ ASIAKASTYÖHÖN	23
TOIMIJOITA & LINKKEJÄ.....	26

Mari Laaksonen-Sassa & Outi Linnossuo & Oona Tikkaaja
Kuvitus: Harri Heikkanen
Graafinen ilme: Roy Gonzalez / Kajahdus
© Hyvinvoinnin välitystoimisto 2018

ISBN 978-952-456-268-3 (painettu)
ISBN 978-952-456-269-0 (verkkajulkaisu)

ISSN 2343-0664 (painettu)
ISSN 2343-0672 (verkkajulkaisu)

Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 36.

ALKUSANAT

Tämän oppaan tarkoituksena on avata lukijalle päihdetyön käsitteitä sekä tutustuttaa päihdetyön toimintaympäristöön ja asiakaskuntaan.

Opasta tehdessäni olen haastatellut lasten, nuorten ja aikuisten kanssa päihdetyötä tekeviä ammattilaisia. Asiakkaan näkökulmaa edustavat **Päihderiippuvuuden hoito sydämen tielle** -Facebook-ryhmän jäsenet, jotka vastasivat tekemääni kyselyyn. Lisäksi järjestimme yhdessä A-klinikkasäätiön kanssa kehittämisiltapäivän päihdetyöntekijöille. Taiteilijat **Maiju Tainio** ja **Assi Huhtanen** ohjasivat työpajat, joiden saattelemina pohdimme pienryhmissä taidetoiminnan ja päihdetyön kohtaamisen mahdollisuuksia.

Oppaan tarkoitus on madaltaa kynnystä lähestyä päihdetyön kenttää varteenotettavana työympäristönä eri ammattikuntien edustajille. Erityisesti oppaassa lähestytään päihdetyön kenttää osallistavan taiteen näkökulmasta.

Kiitos kokemuksiin jakaneille ja mukana olleille!

Viivi Välipirtti ja Tommi Grönroos,
Varsinais-Suomen Sininauha, Polku etsivä nuorisotyö
Tapio Koivisto, A-kilta
Emilia Sosala, Turun kaupunki
Liisa Äyräs, EHYT ry
Iina Vahalahti, MLL
Seija Ryyänen ja Anne Jussila, A-klinikkasäätiö
Maiju Tainio ja Assi Huhtanen, taiteilijat

Päihderiippuvuuden hoito sydämen tielle -Facebook-ryhmä
Taidepalvelujen uudet muodot päihdetyössä -kehittämisiltapäivään osallistuneet päihdetyöntekijät.

PÄIHTEET JA PÄIHDETYÖ

Päihteiden haitat ja riskit lisääntyvät käytön pitkittyessä ja määrien kasvaessa. Pahimmillaan päihdekokeilut voivat johtaa riippuvuuteen. Päihderiippuvuus on sairaus, joka vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti heikentäen toimintakykyä niin psyykkisesti, fyysisesti, kuin sosiaalisestikin. Päihderiippuvaisella on usein niin sanottu lempipäihde, jonka lisäksi hän käyttää muitakin päihteitä. Valtaosa päihderiippuvaisista on siis sekakäyttäjä.

Laillisia päihteitä ovat alkoholi ja tupakka, joiden lisäksi lääkkeeksi tarkoitettuja aineita käytetään päihdyttäviin tarkoituksiin. Huumausaineet voidaan jakaa keskushermostoa lamauttaviin aineisiin, keskushermostoa stimuloiviin aineisiin ja hallusinogeeneihin, joiden lisäksi huumausaineiksi on luokiteltu joukko kasvipohjaisia aineita. Huumausaineiden lisäksi katu- ja verkkokauppaan ilmaantuu vuosittain 100 uutta psykoaktiivista ainetta, joita kutsutaan muuntohuumeiksi.

PÄIHDETYÖ

Päihdetyön kentällä palveluja tuottavat **kunta, yritykset ja kolmas sektori**. Kolmannen sektorin toimijoita ovat erilaiset voittoja tavoittelemattomat yhdistykset ja säätiöt.

Päihdetyö voidaan tavoitteidensa mukaan **jakaa ennaltaehkäisevään, korjaavaan ja haittoja vähentävään työhön**.

Ennaltaehkäisevää työtä tehdään vaiheessa, jossa päihteiden käyttö ei ole vielä alkanut, tai se ei aiheuta haittaa. Ehkäisevä työ on kokonaisvaltaista hyvinvoinnin edistämistä, asenteisiin vaikuttamista ja haitoista tiedottamista. Korjaavasta työstä puhutaan kun päihteiden käyttö aiheuttaa ongelmia tai riippuvuutta ja työn tavoitteena on asiakkaan päihteiden käytön vähentäminen tai lopettaminen. Haittoja ehkäisevä työ ei tavoittele muutosta päihteiden käytössä, vaan pyrkii vähentämään päihteiden käytöstä seuraavia haittoja. Päihdetyötä tehdään siis ihmisten parissa, jotka eivät käytä päihteitä, käyttävät päihteitä ilman ongelmia, ongelmakäyttäjien kanssa ja päihderiippuvaisten kanssa.

Ehkäisevä päihdetyö

Ehkäisevää päihdetyötä tehdään **päiväkodeissa, kouluissa, yrityksissä ja erilaisissa tapahtumissa** ja sitä tekevät **yhdistykset**, jotka kouluttavat keskeisiä henkilöitä, kuten työnantajia, opettajia, terveydenhoitajia ja vertaisryhmän edustajia. Yrityksissä yhdistysten edustajat voivat toimia asiantuntijaroolissa apuna päihdesuunnitelman laatimisessa ja puheeksiotto-kouluttajina. Lasten ja varhaisnuorten kanssa tehtävä työ on toiminnallista hyvinvoinnin tukemista, kun taas nuorten, aikuisten ja vanhusten kanssa tehtävä työ on sekä toiminnallista että tiedottavaa. Vertaistukeen perustuvat **AA- ja NA-ryhmät** ovat keinoja ylläpitää raittiutta ja ehkäistä retkahduksia.

Korjaava päihdetyö

Korjaavaa päihdetyötä tehdään **avo-, asumis-, ja laitospalveluissa**. Avopalveluiden asiakas voi jatkaa elämäänsä normaalisti kotona asuen ja avopalvelut tarjoavat keskusteluapua ja ryhmämuotoista toimintaa. Laitospalvelut ovat ympärivuorokautista määräaikaista hoitoa esimerkiksi sairaalassa, katkaisuasemalla tai kuntoutuskodissa. Laitoshoidosta siirrytään asumaan joko itsenäisesti tai tarpeen mukaan tuetusti. Laitospalvelut tarjoavat keskusteluapua ja erilaista ryhmä- ja terapiatoimintaa. Asumispalveluja tarjotaan keskitetysti säätiöiden, yritysten ja kunnan tarjoamissa asumisyksiköissä sekä hajautetusti ympäri kaupunkia. Asumismuoto määräytyy avun- ja tuentarpeen mukaan.

Haittoja vähentävä päihdetyö

Haittoja vähentävä työ vähentää päihteidenkäytöstä johtuvia haittoja käyttäjälle itselleen, hänen läheisilleen ja koko yhteiskunnalle. Päihteiden käytön terveyshaittoja vähennetään tarjoamalla käyttäjille ilmaisia terveyspalveluja ja puhtaita välineitä. Suojaa ja sisältöä elämään tarjoavat **yhdistysten ylläpitämät kohtaamispaikat**, sekä kaupungin **ensisuoja ja päiväkeskus**. Ensisuojassa päihtynyt asunnoton henkilö voi yöpyä turvallisesti ja päiväkeskuksessa hän voi saada ilmaisen aamupalan ja lounaan, peseytyä ja hoitaa asioitaan itsenäisesti tai ohjatusti. Yhdistysten kohtaamispaikoissa on mahdollista viettää aikaa, tavata läheisiä ja ystäviä, sekä osallistua retkiin ja ryhmiin.

OMA OSAAMINEN JA KIINNOSTUS

POHDI →

Tulevatko vahvuutesi parhaiten esiin ehkäisevässä, korjaavassa, vai haittoja vähentävässä työssä?

Mitkä ovat erityiset vahvuutesi?

Millaisen toimintaympäristön koet mieluisaksi?

AJANKOHTAISTA PÄIHDETYÖSSÄ

- Nuorten keskuudessa tupakka ja alkoholi ovat laskeneet suosiotaan, kun taas kannabiksen käyttö on lisääntynyt
- "Streittaaminen" (täysi raittius) on lisääntynyt nuorten keskuudessa
- Nuorten kannabiksen käytön ehkäisy
- Alkoholin kokonaiskulutuksen ja humalahakuisen juomisen vähentäminen
- Myrkytyskuolemien ehkäisy
- Aihepiirin laajentaminen opetus-, nuoriso- ja kulttuurialoille
- Kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen palvelumuotoilussa
- Yksilötyöstä ollaan siirtymässä ryhmämuotoiseen toimintaan
- Yhteisöllisyyden tukeminen
- Vertaistoiminta on tärkeää ja vaikuttavaa päihdetyötä
- Erityisesti nuorten kanssa työskennellessä nähdään tärkeänä kouluttaa vertaisryhmän roolimalleja, jotka omalla esimerkillään voivat vaikuttaa positiivisesti ryhmän muihin jäseniin
- Euroopassa taidepajat ovat jo keskeinen osa laitostuntoutusta

Suomalaisessa päihdekulttuurissa alkoholin kulutus keskittyy viikonloppuihin ja on humalahakuista:
2 päivää viikossa päihteitä
2 päivää x 52 viikkoa = 104 päivää vuodessa päihteitä

KENTÄN TOIMIJOITA

Kentällä voi kohdata eri ammattikuntien edustajia. Tyypillisiä ammattinimikkeitä ovat **lähihoitaja, sairaanhoitaja ja ohjaaja**. Sairaaloiden osastoilla, katkaisuhuoltoasemalla ja poliklinikoilla toimii pääasiassa sairaanhoitajia. Muissa päihdepalveluissa toimii runsaasti lähihoitajia ohjaajan nimikkeellä, jonka lisäksi kentällä toimii mm. **lääkäreitä, psykologeja, kuraattoreita, toimintaterapeutteja ja sosionomeja**. Lisäosaamista kartutetaan erilaisilla täydennyskoulutuksilla, sekä terapia- ja menetelmäopintojen kautta.

Koulutetun henkilökunnan rinnalla toimii runsaasti **vapaaehtoistyöntekijöitä ja kokemusasiantuntijoita**. Kokemusasiantuntijat käyttävät omaa toipumista työvälineenä kentällä ja käyvät tyypillisesti kertomassa omaa selviytymistarinaansa erilaisille yleisöille ja osallistavat heitä keskusteluun. Vapaaehtoistyöntekijät toimivat yhdistyksissä hallinnollisella puolella, ohjaavat ryhmiä ja järjestävät viriketoimintaa.

MIKSI TOIMIA JUURI TÄLLÄ KENTÄLLÄ?

"Voin vaikuttaa nuorten päätöksen tekoon. Ettei edes kokeile sitä ensimmäistä kertaa."

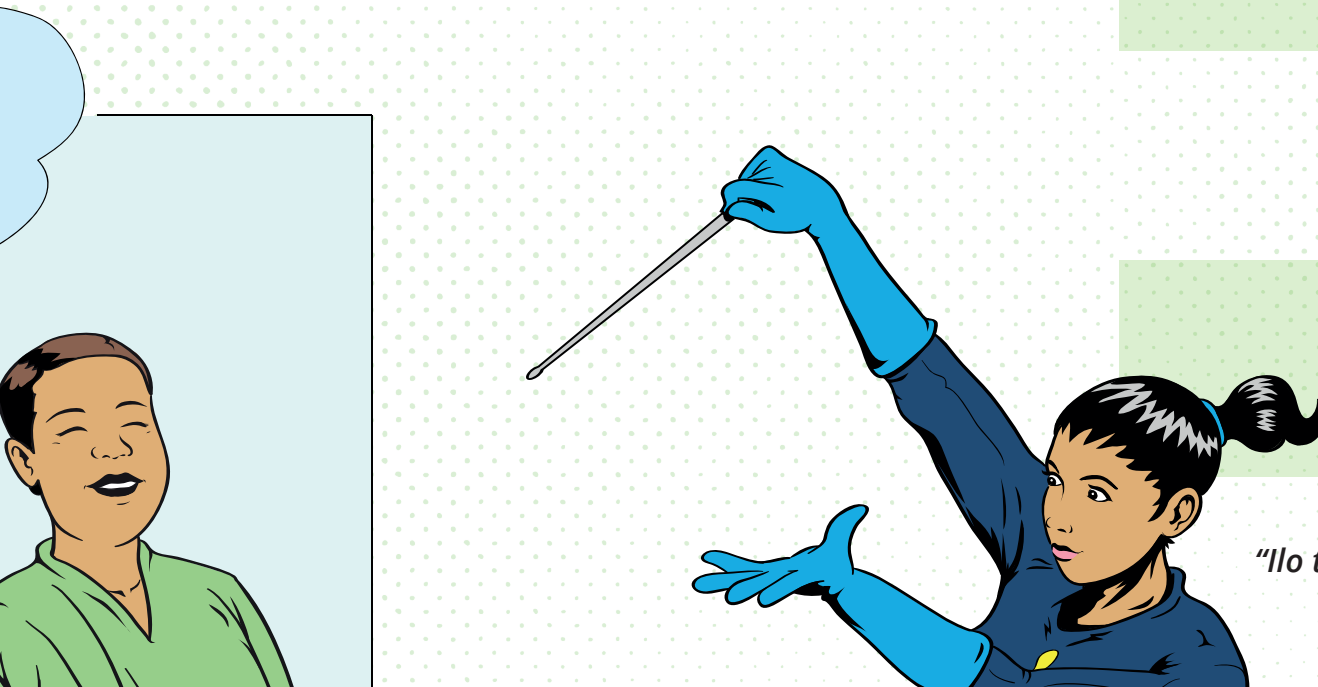
"Oman kokemuksen kautta koen ihan velvollisuudekseni auttaa muita."

"Voin auttaa ihmistä näkemään ne pienet asiat, joissa tämä on onnistunut."

"Täällä voi olla ihan tavallinen, ketään ei katsota nenänvartta pitkin."

"Palkitsee kun näkee omia asiakkaita raittiina siviilissä."

"Ilo tulee, kun ihminen saa elämänsä parempaan kuntoon."

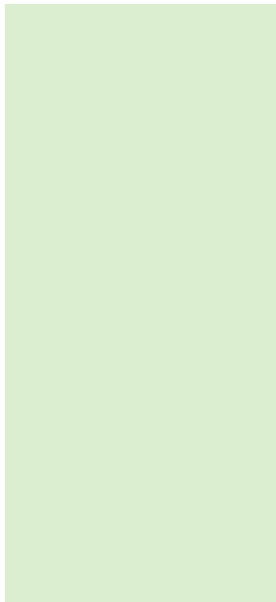
MINÄ JA PÄIHTEET

Ennen kentälle menoa on hyvä miettiä omia asenteitaan ja omaa suhdettaan päihteisiin. Omien kokemusten jakaminen voi auttaa rakentamaan luottamusta ja erityisesti nuoret saattavat olla kiinnostuneita aikuisen omasta suhteesta päihteisiin. Onkin hyvä pohtia jo etukäteen, mitä haluaa itsestään ja omista kokemuksistaan asiakkaille kertoa.

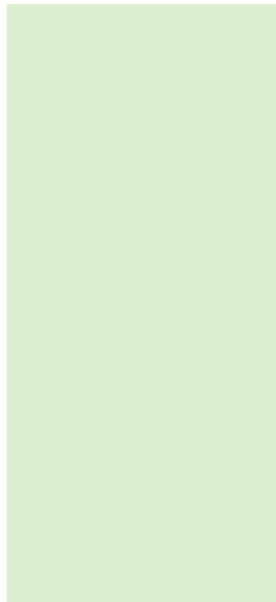
Asiakastilanteet saattavat herättää tunteita, jotka kumpuavat omista tai läheisten kokemuksista. Näiden asioiden tiedostaminen vähentää tilanteesta syntyvää emotionaalista kuormitusta.

Omista tunteista, jaksamisesta ja vaikeista asiakastilanteista tulisi olla mahdollisuus käydä työnohjauksellisia keskusteluja. Myös työkaverin kanssa käyty keskustelu voi jo merkittävästi vähentää

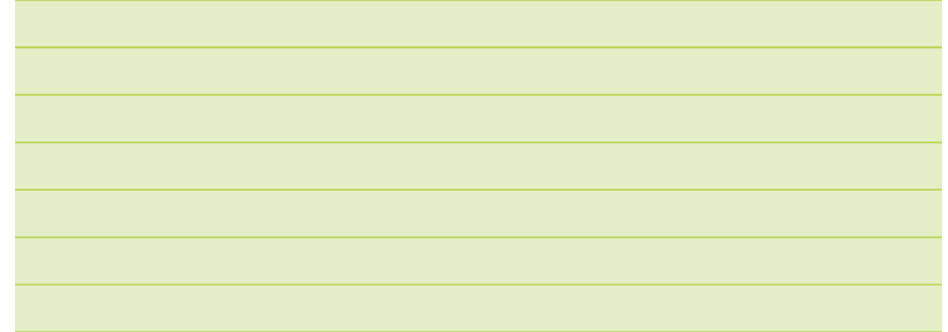
PLUSSAT

MIINUKSET

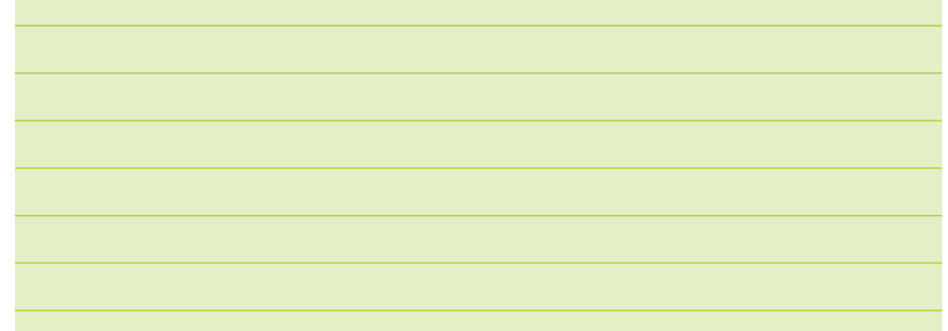
Onko sinulla tai lähipiirissäsi ongelmia päihteiden kanssa?

Voiko se vaikuttaa työskentelyysi tämän asiakasryhmän kanssa? Miten?

Kenelle voit ja saat puhua jos haluat keskustella asiakastilanteista?

TAIDETOIMINTA PÄIHDETYÖSSÄ

Taidetoiminta on vasta juurtumassa päihdetyön kentälle. Kunta ja yritykset ovat hiljalleen ottamassa yksiköissään taiteen ja kulttuurin osaksi toimintaansa. Toisaalta yhdistykset ja säätiöt toteuttavat runsaasti virikkeellistä ja tavoitteellista taide- ja kulttuuritoimintaa.

Taideterapiaa on jo pitkään hyödynnetty toipumisen eri vaiheissa, mutta taiteilijavetoisesta toiminnasta on kentällä kokemusta vielä vähän. Sille nähdään kuitenkin tarvetta ja kokemukset ovat olleet pääsääntöisesti positiivisia.

Taide terapiamuotona vaatii asiakkaalta kykyä pitkäjänteiseen kognitiiviseen työskentelyyn. Taiteilijavetoinen toiminta voi olla tavoitteellista ja siinä voi olla terapeuttisia elementtejä. Sillä voidaan kuitenkin saada matalalla kynnyksellä mukaan myös niitä asiakkaita, jotka eivät ole vielä terapiatyöskentelyyn valmiita tai joilla sille ei ole tarvetta.

VIIMEAIKAISTA TOIMINTAA

Syrjäkarein-runomuotokuvia & korvarunoja

Turun Elokolo (EHYT ry)

Voimaeläin-projekti

Palorannan hoitokoti

Lyhytelokuvat

Päihde- ja mielenterveyskuntoutujien äänitorvi ry

Voimauttava valokuva

Rauman seudun katulähetys ry

KOKEMUKSIA TAITEESTA OSANA TOIPUMISTA

"Mainio tapa tyhjentää ajatusmaailmaan kertyneet karstat, ja antaa sisältöä elämään."

"Ei toiminut minulle, lähinnä vaan maalailtiin. Minulla sivellin ja ajatukset eivät kohtaa."

"Itsellä on lähinnä lavatanssi sekä sen ohjaus olleet vertaistuen ohella 'taidetta'."

"Vertaistuki on ollut itselleni parasta taidetta."

"Toisille sopii erittäin hyvin, mutta toiset eivät ole siitä kiinnostuneet. En menisi kaikille tuputtamaan taidetta toipumiseen, jos sitä ei tunne omakseen."

"Näin ammattilaisena katson taitteen hyvin tärkeänä päihdetoipumisen tukijana monelle ihmiselle, kunhan taidetta tarjoavat tahot oikeasti ymmärtävät toipumisen mekanismeja."

"Minä olin aikanaan taideterapiassa ja tein itse kirjoja (kirjansidontaa) kudoin sukkaa yms. Myöhemmin lauloin ja soitin bändissä, en kuitenkaan taideterapiassa, vaan ohjattuna ryhmänä. Koin niistä kaikista olevan hyötyä."

"Itselläni ns. luovat ja taideterapeuttiset menetelmät ovat olleet suurin muutostekijä päihdekeskeisestä tiestä kohti eheämpää elämää n. 23 vuotta sitten."

"Kirjoittaminen on pitänyt minut aikoinaan hengissä ja selväjärkisenä silloinkin, kun on tuntunut ettei ole ollut mitään yhteyttä minnekään. Se on tavallaan toiminut maadoittavana tekijänä."

"Sain silloin tutustua itseeni Tarinateatterin ja psykodraaman kautta."

"Taiteen kautta olen työssäni päihderiippuvaisten kanssa saanut auki lukkoja, joita ei muilla menetelmillä ole saanut. Moni asiakas on pystynyt ilmaisemaan taiteella itseään, jos muut keinot eivät ole onnistuneet."

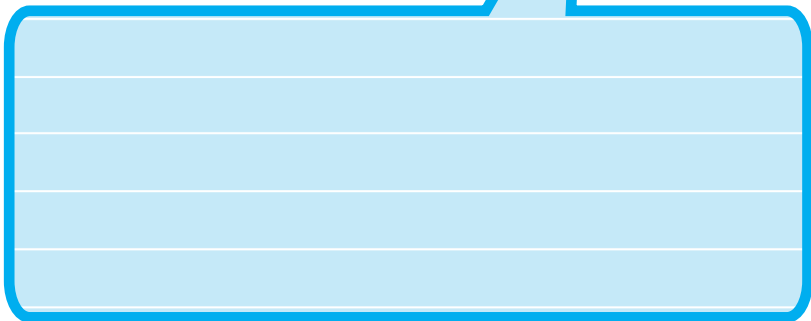
"Hyviä kokemuksia on runoudesta. Tosi positiivista, lähtivät innolla mukaan."

"Tunnekokemukset on olleet ihan huikeita."

HAASTATTELUISSA ESIIN NOUSSEITA TEEMOJA

MVISTA

EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

YKSILÖN OMAKUVA: itsearvostus, missä olen hyvä, yksilöllinen huomioiminen, itsenäisten päätösten teko, elämän hallinta

TULEVAISUUS: unelmat, valmistautuminen todellisiin tilanteisiin

YHTEISÖT: läheiset, yhteiskunta, koulukiusaamisen ehkäisy, koulun yhteishengen parantaminen

"Kiusattu voi hakea helpotusta päihteistä, tai päästäkseen porukoihin."

"Harvoin kiusaajalla on asiat ihan hyvin. Myöhemmin voi hakea huomiota päihteillä."

"Sitä ei ymmärretä kuinka syvä sairaus päihderiippuvuus on. Taide vois olla keino herättää tunteita".

KORJAAVA PÄIHDETYÖ

YKSILÖN OMAKUVA: vaikeus tunnistaa, sietää ja säädellä tunne-elämää; pelko, häpeä, kiukku, raivo

TULEVAISUUS: Kuka minä olen ja mitä haluan elämältä? Mitä sisältää elämään päihteiden tilalle? Miten elän päihteetöntä elämää?

ARVOT: rehellisyys, nöyryys, suvaitsevaisuus, lähimmäisen rakkaus, itsensä ja muiden arvostus

HAITTOJA VÄHENTÄVÄ PÄIHDETYÖ

YKSILÖN OMAKUVA: kokemus tavallisuudesta, kuulluksi tuleminen, eheytyminen, olen tärkeä

TULEVAISUUS: uusien puolien löytäminen itsestä, ongelmien kasaantumisen ehkäisy

ARVOT: ihmisyyys, laadukas ja rikas elämä

Tiedät jo enemmän siitä minkäläisten asioiden kanssa ollaan tekemisissä...

Mitkä teemat puhuttelevat sinua?

Millaisin keinoin ja välinein lähtisit teemaan pureutumaan?

Minkälaisia haasteita voit kohdata?

VINKKEJÄ ASIAKASTYÖHÖN

"Päihderiippuvainen on valmis tekemään mitä vaan, jotta ei tarvitse lopettaa."

"Kohtaa ihminen, Älä päihderiippuvaista."

"Päihteidenkäyttäjillä on oma kulttuurinsa ja hierarkiansa, joka kannattaa huomioida."

"Luottamusta pitää rakentaa."

"Osallistaminen vaatii pitkäjänteistä työtä ja kannustusta."

"Ole oma itsesi, rehellinen ja luotettava."

"Päihteiden käyttäjät aistivat herkästi, jos vedät roolia."

Lisätietoja kohtaamisesta asiakastyössä:
Vuorovaikutusopas, Hyvinvoinnin välitystoimisto
www.hvvt.fi/julkaisut

ASIAKASTYÖN HAASTEITA

- Kukaan ei tule paikalle
- Joudut väittelemään ja perustelemaan toimintaasi
- Asiakas on vahvasti päihtynyt
- Liika empaattisuus käy raskaaksi
- Asiakkaiden on vaikea ryhtyä työskentelemään

Kirjaa kolme todennäköisintä haastetta, joita tulet kohtaamaan kentällä.

1

2

3

Kirjaa laatikoihin, millä keinoin vältät tai ylität haasteet ja kenen apua siinä tarvitset:

1

2

3

TOIMIJOITA & LINKKEJÄ

A-klinikkasäätiö

Nuorisoasema, katkaisuhuoltoasema, klinikka

Varsinais-Suomen Sininauha ry

Jokipaja, Sinisilta, Polku - etsivä nuorisotyö

Ehyt ry

Kohtaamispaikka Elokolo

Suomen Punainen Risti

Ehkäisevä päihdetyö, nuorten turvatalo

Mannerheimin lastensuojeluliitto

Ehkäisevä päihdetyö

Turun kaupunki

Turun päihdepsykiatrian osasto A3 ja poliklinikat, orikedon palvelukeskus, Sirkkalan päiväkeskus, Sillankorvan ensisuoja, tukiasunnot

Raide ry

A-kilta

Pääskyntupa

Turun ensi- ja turvakoti

Turvakodit Olivia ja Pinja

Mainio Vire

Ykköskoti Artukainen

Medvida

Ratamokoti

Esperi Care oy

Hoitokoti Pansio

www.paihdelinkki.fi

www.preventiimi.fi

www.a-klinikka.fi

www.mll.fi

hvv.t.fi

Hyvinvoinnin välitystoimisto on ESR-rahoitteinen hanke, josta vastaa Humanistinen ammattikorkeakoulu ja partnereita ovat Turun amk, Saimaan amk ja Jyväskylän yliopisto. Mukana myös Taiteen edistämiskeskus, ELY-keskus, sekä Turun ja Jyväskylän kaupungit.

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Saimaan
ammattikorkeakoulu

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

TURKU AMK

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TURKU
FINLAND

JYVÄSKYLÄ